

การนำเสนอประเด็นเรื่องภัยพิบัติใน *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* ของ โยเซฟ ฮาสลิงเจอร์

The Representation of Catastrophe in Josef Haslinger's *Phi Phi Island*

นันทนา อนันต์โกศล¹

Nantana Anuntkosol

บทคัดย่อ

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา สื่อศิลปะประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทัศนศิลป์ ภาพยนตร์ ซีรีส์ และวรรณกรรมให้ความสนใจนำเสนอประเด็นเรื่องภัยพิบัติทั้งทางธรรมชาติและที่เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องไปกับรายงานข่าวเรื่องภัยพิบัติที่เพิ่มจำนวนและทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้ภัยพิบัติอาจถูกมองว่ามีความเป็นสากล ที่คนทั่วไปเข้าใจตรงกัน แต่บริบททางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดมุมมองของมนุษย์ที่มีต่อเหตุการณ์ภัยพิบัติ การศึกษาเรื่องภัยพิบัติในสื่อทางวัฒนธรรมที่หลากหลายย่อมช่วยให้เราทำความเข้าใจวิธีการที่มนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรมใช้ในการรับรู้ จดจำ และบอกเล่าประสบการณ์ภัยพิบัติ

บทความนี้ศึกษาการนำเสนอประเด็นเรื่องภัยพิบัติในบันทึกเรื่อง *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* ของ โยเซฟ ฮาสลิงเจอร์ ซึ่งเป็นทั้งนักประพันธ์ชาวออสเตรียและผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในมหาสมุทรอินเดีย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์กลวิธีและแบบแผนการเล่าเรื่องที่ใช้ในการนำเสนอประสบการณ์อันเลวร้าย ตลอดจนวิธีการในการขยายบาดแผลและการก้าวผ่านเหตุการณ์ภัยพิบัติของผู้เขียน

คำสำคัญ: ภัยพิบัติ, วรรณกรรมเยอรมัน, โยเซฟ ฮาสลิงเจอร์

Abstract

In the recent years, various forms of media and arts including visual arts, movies, series and literature have increasingly focused on portraying both natural and man-made catastrophes, which occur alongside news coverages on a growing number of more immense disasters. Although catastrophes might be seen as something universal that people seem to share the same idea, cultural context plays a significant role in shaping our perspectives on catastrophic events. The study of catastrophe in different cultural media can offer an insightful understanding of how people in different cultures perceive, remember and tell their experiences of disaster.

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเยอรมัน ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Email: nantana.a@chula.ac.th

* Manuscript received January 20, 2021; revised March 22, 2021 and accepted April 18, 2021

This article examines the representation of catastrophe in *Phi Phi Island* written by Josef Haslinger, an Austrian author and survivor of the Indian Ocean Earthquake and Tsunami. It aims to analyze narrative style and model used to depict the horrendous experiences as well as the method used to heal his wound and to cope with his experiences.

Keywords: Catastrophe, German literature, Josef Haslinger

บทนำ

นับแต่ปลายปี ค.ศ. 2019 เราได้รับทราบข่าวสารหรือประสบการณ์พิบัติอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นไฟป่าในประเทศออสเตรเลีย ภูเขาไฟระเบิดในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ พายุไซโคลนอำพันในประเทศอินเดียและบังคลาเทศ ธารน้ำแข็งที่ใหญ่ที่สุดในกรีนแลนด์ถล่ม และการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ซึ่งแพร่กระจายไปทั่วโลก เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นว่า ผลกระทบมิได้จำกัดอยู่เพียงในกลุ่มผู้ประสบภัยโดยตรงเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึงผู้คนต่างวัฒนธรรมที่ได้รับรู้เหตุการณ์ทางอ้อมผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ นอกจากภัยพิบัติที่ปรากฏในรายงานข่าวแล้ว เรายังพบเห็นการนำเสนอประเด็นดังกล่าวในงานศิลปะหลากหลายรูปแบบ² เช่นเดียวกับในวรรณกรรมของกลุ่มประเทศที่ใช้ภาษาเยอรมัน ภัยพิบัติครั้งใหญ่นับแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็น แผ่นดินไหวในเมืองลิสบอน ค.ศ. 1755 ภัยพิบัตินิวเคลียร์เชอร์โนบีลในปี ค.ศ. 1986 เหตุวินาศกรรม 11 กันยายน ค.ศ. 2001 แผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในมหาสมุทรอินเดีย ค.ศ. 2004 รวมไปถึงแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในโทโฮกุ เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2011 ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง แม้ว่าเหตุการณ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นนอกภูมิภาค แต่นักเขียนจำนวนหนึ่งกลับให้ความสนใจและหยิบยกมานำเสนอผ่านงานวรรณกรรมในหลายยุคหลายสมัย³ เน้นย้ำให้เห็น “ความสำคัญของวาทกรรมเรื่องภัยพิบัติ ที่สะท้อนจุดร่วมระหว่างมุมมองระดับชาติและระดับโลก” (Gerstenberger & Nusser, 2015, p. 1)

² ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา มีการนำเสนอประเด็นเรื่องภัยพิบัติในสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งในงานวรรณกรรม เช่น *The Carbon Diaries: 2015* (2009) โดยซาชี ลอยด์ (Sachi Llyod), *Station Eleven* (2014) โดยเอมิลี เซนต์จอห์น แมนเดล (Emily St. John Mandel), *The Last Children of Tokyo* (2018) โดยโยโกะ ทาวาดะ (Yoko Tawada) ในภาพยนตร์และซีรีส์ เช่น *Aftershock* (2010), *Contagion* (2011), *Pompeii* (2014), *Geostorm* (2017), *Chernobyl Series* (2019) ตลอดจนในงานทัศนศิลป์ เช่น งานนิทรรศการ *Nature Unleashed: The Image of Catastrophe since 1600* จัดแสดง ณ Hamburger Kunsthalle ระหว่างวันที่ 29 มิถุนายน – 14 ตุลาคม ค.ศ. 2018 ดูเพิ่มเติมใน Gerstenberger & Nusser (2015) และ Pflugmacher (2016)

³ Pflugmacher (2016) ตั้งข้อสังเกตว่า หากไม่นับจำนวนวรรณกรรมเด็กและเยาวชนกลุ่มดิสโทเปียแล้ว วรรณกรรมเยอรมันร่วมสมัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติและทางเทคโนโลยีนั้น มีจำนวนไม่มากนัก ดูเพิ่มเติม เรื่องผลกระทบของเหตุการณ์แผ่นดินไหวในเมืองลิสบอนที่มีต่อวรรณคดีเยอรมันใน Schmitz-Emans (2012) และ Bühler (2016, pp. 170–174) การนำเสนอเรื่องภัยพิบัตินิวเคลียร์เชอร์โนบีลใน Fischer (2012) และ Pflugmacher (2015) การนำเสนอเรื่องเหตุวินาศกรรม 11 กันยายน ใน Herrmann & Horstkotte (2016, pp. 97–102) การนำเสนอเรื่องแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในมหาสมุทรอินเดียใน Zemanek (2011), Gerstenberger (2012) และ Koch (2015) และการนำเสนอเรื่องแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในโทโฮกุใน Pflugmacher (2016)

ภัยพิบัติ: ความหมาย วาทกรรม และการรับรู้

หากพิจารณาความหมายโดยอ้างอิงจากพจนานุกรมออนไลน์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป.) ภัยพิบัติ ประกอบขึ้นจากคำสองคำ ภัย ซึ่งมีความหมายว่า “สิ่งที่น่ากลัว, อันตราย” และ พิบัติ ที่หมายถึง “ความฉิบหาย, หายนะ, ความเป็นอัปมงคล” สำหรับภาษาอังกฤษ ในกล่าวถึงเหตุการณ์ภัยพิบัติในบริบทและงานเขียนประเภทต่าง ๆ มักพบการใช้คำ catastrophe ที่หมายถึง “sudden great disaster or misfortune” (Hornby, 1994a) และคำ disaster ที่มีความหมายว่า “event that causes great harm or damage” (Hornby, 1994b) ส่วนในประเทศที่ใช้ภาษาเยอรมัน โดยมากนิยมใช้คำ Katastrophe ซึ่งในพจนานุกรม *Duden Universalwörterbuch* ระบุความหมายไว้ว่า “หายนะที่รุนแรง, ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ส่งผลให้เกิดความเสียหายย่อยยับ” (Dudenredaktion, n.d.) ทั้งคำว่า catastrophe และ Katastrophe มีรากมาจากภาษากรีก หมายถึง จุดเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเลื่อม ซึ่งปรากฏการใช้ในตำราทฤษฎีการละครโสคนาฏกรรม *Poetics* ของอริสโตเติล ในที่นี้ Katastrophe ทำหน้าที่สร้างจุดสูงสุดของความตึงเครียด และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในบทละคร นำไปสู่จุดเริ่มต้นของตอนจบ (Nitzke & Schmitt, 2012, p. 10; Zemanek, 2011, p. 83) ต่อมาในช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ได้มีการใช้คำ Katastrophe ในการอธิบายเรื่องดาราศาสตร์ที่มีการกล่าวถึง ปรากฏการณ์ดาวหางอันเป็นลางบอกเหตุการณ์ “ภัยพิบัติทางการเมือง” บนโลก การนำคำศัพท์เฉพาะทางด้านศิลปการละครมาใช้ในบริบทดาราศาสตร์สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง “ธรรมชาติ” และ “วัฒนธรรม” ในวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติได้เป็นอย่างดี (Schenk, 2009, p. 11)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาประเด็นปัญหาเรื่องภัยพิบัติและผลกระทบผ่านมุมมองจากสาขาวิชาที่หลากหลาย ทำให้เกิดการสร้างคำนิยามและลักษณะเฉพาะให้แก่วาทกรรมเรื่องภัยพิบัติ ขณะที่คนทั่วไปคุ้นชินกับวาทกรรมเรื่องนี้จากการเสพรายงานข่าวในชีวิตประจำวัน ที่มักใช้รูปแบบการนำเสนอภาพความรุนแรงและผลกระทบของภัยพิบัติซ้ำ ๆ กัน จนอาจทำให้เราเข้าใจได้ว่า ภัยพิบัติมีลักษณะเป็นสากล นักวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า ภัยพิบัติเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เหตุการณ์ใดจะมีความสำคัญและได้รับการตีความอย่างไรขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมและการเมือง ดังนั้น เราจะเข้าใจเรื่องภัยพิบัติได้ต่อเมื่อพิจารณาบริบททางวัฒนธรรมร่วมด้วยเท่านั้น (Gerstenberger & Nusser, 2015, pp. 1–3; Schmitz-Emans, 2012, p. 18) Schenk (2009, p. 10) ได้อธิบายประเด็นนี้ไว้ว่า “การที่เราไม่สามารถบอกได้อย่างแน่ชัดว่า ภัยพิบัติ คืออะไรนั้น มีสาเหตุมาจากคำและคำจำกัดความของภัยพิบัติที่ผูกพันโยงใยกับภาษาและวัฒนธรรมต้นทาง อีกทั้งยังเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงของเวลา สิ่งวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ หรือยุคสมัยหนึ่ง ๆ เรียกว่า ภัยพิบัติ จึงมีลักษณะแตกต่างกันได้อย่างสิ้นเชิง” Yoko Tawada (2011) นักเขียนชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในประเทศเยอรมนี ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรมของภัยพิบัติในบทความ *Die Ruhe im Sturm* หลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในโทโฮกุ ซึ่งถือเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับประเด็นนี้ เธอกล่าวว่า เธอได้รับการสั่งสอนมาแต่เด็กให้รู้จักสงบนิ่งเวลาเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ การจะรับมือและเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ได้นั้น เราจำเป็นต้องนั่ง

ไม่ตื่นตระหนกหรือจินตนาการภาพที่เกินจริง ด้วยเหตุนี้ เมื่อใดก็ตามที่เธอได้ยินคำ “ภัยพิบัติ” เธอก็จะรู้สึกสงบลงทันที นอกจากนี้ ในภาษาญี่ปุ่นไม่มีคำที่เทียบเคียงได้กับ “Naturkatastrophe” (ภัยพิบัติทางธรรมชาติ) ในภาษาเยอรมัน ซึ่งใช้ในบริบทที่เกี่ยวกับธรรมชาติและเมือง ดังนั้น ชาวเยอรมันจึงมีปฏิกิริยาต่างไปจากชาวญี่ปุ่นเมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ กล่าวคือ พวกเขาจะตื่นตัวและหันมาสำรวจตนเองว่า “พวกเขาสามารถทำอะไรได้บ้างในการต่อสู้กับภัยพิบัติและเริ่มตอบสนองในเชิงการเมืองทันที” (Maurer, 2016, p. 175)

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของวาทกรรมเรื่องภัยพิบัติ คือ เหตุการณ์นั้นต้องผ่านกระบวนการรับรู้และอาศัยการตีความของมนุษย์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติไม่ได้มีความหมายในตัวเอง มนุษย์ต่างหากเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นผ่านการการเล่า การพูดถึง และการนำเสนอด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ สำหรับผู้คนร่วมสมัยและผู้คนในอนาคต (Schmitz-Emans, 2012, p. 17) แม้แต่การนำเสนอเหตุการณ์ภัยพิบัติในรูปแบบพาดหัวข่าว ภาพถ่าย คลิปวิดีโอ และรายงานข่าว ที่อาจดูเหมือนเป็นการรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แต่แท้จริงแล้ว การนำเสนอดังกล่าวก็เป็นวาทกรรมที่ผ่านการเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และให้ความหมายในกระบวนการถ่ายทอดนั้นแล้ว Gerstenberger & Nusser (2015, p. 3) อธิบายว่า ภัยพิบัติทำให้เราเกิดอาการตกตะลึงจนไม่สามารถประมวลเหตุการณ์ ส่งผลให้เรา “สูญเสียภาษา” (loss of language) ทั้งนี้เนื่องจากเราไม่สามารถสรรหาคำพูดใด ๆ มาถ่ายทอดประสบการณ์ที่พบเจอได้ แต่ในขณะเดียวกัน เรากลับมีความต้องการที่จะนำเรื่องภัยพิบัติมาบอกเล่าในภายหลัง โดยมีการเรียบเรียงข้อมูลตามลำดับเวลาที่เป็นเหตุเป็นผล และให้ความหมาย ซึ่งบ่อยครั้งมักเป็นความหมายที่เกินขอบเขตของเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น การเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เพิ่งประสบกับภัยพิบัติที่เคยเกิดขึ้นในอดีต การหาคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ การหาข้อสรุปทางศีลธรรมหรือทางการเมือง (Gerstenberger, 2012, p. 32; Gerstenberger & Nusser, 2015, p. 4) การนำเสนอถ่ายทอดเรื่องภัยพิบัติจึงเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะทบทวน ไตร่ตรอง และจัดการกับประสบการณ์อันเลวร้าย โดยการเรียบเรียงตีความภายหลังจากที่เหตุการณ์ได้ผ่านพ้นไป

ในปัจจุบัน เรากำลังเผชิญหน้ากับภัยพิบัติที่เพิ่มจำนวนและทวีความรุนแรงมากขึ้น อิทธิพลและผลกระทบของเหตุการณ์ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในพื้นที่ที่เกิดเหตุ ตอกย้ำให้เห็นความสำคัญในระดับนานาชาติของประเด็นเรื่องภัยพิบัติ (Gerstenberger & Nusser, 2015, pp. 8–9) การศึกษาการนำเสนอประเด็นเรื่องภัยพิบัติจากงานวรรณกรรมมีส่วนช่วยให้เราทำความเข้าใจเหตุการณ์ภัยพิบัติ เห็นวิธีการที่มนุษย์ในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ รับรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ นำกลับมาเล่าซ้ำ ประยุกต์ใช้และปรับเปลี่ยนแบบแผนการเล่าเรื่องภัยพิบัติจากอดีตกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้เข้าใจปฏิกิริยาของผู้คน ความสามารถในการปรับตัวภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม และการก้าวข้ามเหตุการณ์ภัยพิบัติอีกด้วย (Schenk, 2009, p. 16) ประการหลังนี้เหมาะสมอย่างยิ่งกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เนื่องจากเหตุการณ์ภัยพิบัติซึ่งทำลายสภาวะปกติ ก่อให้เกิดความโกลาหลวุ่นวาย เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าต่อเนื่องจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของเรา เช่น ความปกติใหม่ (New Normal) ที่เกิดจากการระบาดใหญ่ของไวรัสโควิด-19

บทความนี้มุ่งความสนใจไปที่การนำเสนอประเด็นเรื่องภัยพิบัติสึนามิที่เกิดขึ้นในประเทศไทยจากมุมมองของ โยเซฟ ฮาสลิงเงอร์ ชาวออสเตรีย ซึ่งเป็นทั้งนักเขียนและผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์กลวิธีและแบบแผนการเล่าเรื่องที่ใช้ในการนำเสนอประสบการณ์อันเลวร้าย ตลอดจนวิธีการในการเยียวยาและการก้าวผ่านเหตุการณ์ภัยพิบัติที่ปรากฏในบันทึก *พี พี ไอส์แลนด์*

ภัยพิบัติแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในมหาสมุทรอินเดีย ค.ศ. 2004

เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2004 เกิดแผ่นดินไหวใต้ทะเลในมหาสมุทรอินเดีย ความรุนแรงอยู่ระหว่างแมกนิจูด 9.1 ถึง 9.3 ตามมาตราโมเมนต์ แผ่นดินไหวได้ก่อให้เกิดคลื่นสึนามิที่รุนแรง ซึ่งพัดถล่มชายฝั่งรอบมหาสมุทรอินเดีย ภัยพิบัติครั้งนี้สร้างความเสียหายให้แก่ประชาชนและบ้านเรือนเป็นวงกว้าง มีผู้เสียชีวิตกว่า 227,000 รายใน 14 ประเทศ และหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบร้ายแรงที่สุด คือ ประเทศไทย (Telford et al., 2006, p. 16) อย่างไรก็ตาม ภัยพิบัติแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิในมหาสมุทรอินเดียมิได้ส่งผลกระทบรุนแรงเฉพาะกับประชาชนในประเทศที่ได้รับคามเสียหายโดยตรง แต่รวมไปถึงเหยื่อนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ภัยพิบัติสึนามิจึงปรากฏในสื่อในฐานะเหตุการณ์ระดับโลก Bankoff (2009, p. 198) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นเรื่องผลกระทบของภัยพิบัติสึนามิที่มีต่อสังคมตะวันตกไว้อย่างน่าสนใจ เขามองว่า ความรุนแรง พลังทำลายล้าง และความเสียหายที่เกิดขึ้นจากคลื่นสึนามิในมหาสมุทรอินเดียเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้การเกิดการตื่นตัวรับรู้เรื่องคลื่นยักษ์ในกลุ่มประเทศตะวันตก แม้ว่าสถานที่เกิดเหตุจะอยู่ห่างไกลออกไปหลายพันกิโลเมตรก็ตาม แต่ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สึนามิในมหาสมุทรอินเดียแตกต่างจากเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีความรุนแรงในระดับใกล้เคียงกัน คือ การรายงานข่าวของสื่อตะวันตก ซึ่งนำเสนออย่างละเอียด ครอบคลุมหลายประเด็น ไม่จะเป็นเรื่องแผ่นดินไหว คลื่นสึนามิที่ตามมา ตลอดจนกระบวนการบูรณะฟื้นฟูบ้านเรือน ประเด็นนี้กระตุ้นให้เกิดคำถามที่ว่า ความสนใจและความตื่นตัวของชาวตะวันตกที่มีต่อภัยพิบัติสึนามิเป็นผลมาจากความรุนแรงและผลกระทบของเหตุการณ์ หรือเกิดจากจำนวนผู้เสียชีวิตที่มีนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกรวมอยู่ด้วย แม้จะไม่มากนักหากเปรียบเทียบกับประชาชนท้องถิ่น นอกจากปัจจัยเรื่องจำนวนเหยื่อผู้เสียชีวิตชาวตะวันตกแล้ว Koch (2015, p. 138) ยังเห็นว่า ภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิยังสอดคล้องกับความต้องการทางด้านภาพ (visual requirement) ของสื่อโทรทัศน์ได้เป็นอย่างดี ความรุนแรงของคลื่นและภาพบ้านเรือนพังพินาศกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดอารมณ์หลากหลายปะปน ความรู้สึกตกตะลึง หวาดกลัว พอใจ หลงใหล หรือยำเกรงเหล่านี้ดึงดูดผู้ชมไว้กับหน้าจอโทรทัศน์ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์เป็นตัวแทนสำคัญในการสร้างสำนึกและให้ความหมายแก่เหตุการณ์ภัยพิบัติ การศึกษาเรื่องการนำเสนอถ่ายทอดภัยพิบัติจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมด้วยเสมอ

ฟี ฟี ไอส์แลนด์ บันทึกของผู้รอดชีวิต

โยเซฟ ฮาสลิงเงอร์ นักเขียนชาวออสเตรียได้เดินทางไปพักผ่อนที่เกาะฟีฟีพร้อมกับครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วยเขา ภรรยาที่ชื่อเอดิธ (Edith) และลูกฝาแฝดชายหญิง เอลิอาส (Elias) และ โซฟี (Sophie) ทั้งสี่เดินทางมาถึงกรุงเทพมหานครในวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ. 2004 ก่อนจะเดินทางต่อด้วยเครื่องบินไปยังจังหวัดภูเก็ต และนั่งเรือไปเกาะฟีฟีในวันเดียวกัน ที่จริงแล้ว ครอบครัวฮาสลิงเงอร์ไม่ได้วางแผนที่จะไปท่องเที่ยวพักผ่อนในช่วงวันหยุดคริสต์มาสที่เกาะฟีฟี พวกเขาตั้งใจจะเดินทางไปประเทศจาไมกา แต่หลังจากที่โดมินีกา (Dominika) เพื่อนของลูกสาวได้เล่าเรื่องราวความประทับใจจากการท่องเที่ยวพักผ่อนของเธอที่เกาะฟีฟีให้ครอบครัวฮาสลิงเงอร์ฟัง พวกเขาจึงตัดสินใจเปลี่ยนจุดหมายปลายทางจากจาไมกาเป็นเกาะฟีฟี และประสบภัยพิบัติสึนามิในระหว่างที่เข้าพักที่นั่น สมาชิกทั้งสี่คนรอดชีวิต แม้จะได้รับบาดเจ็บจากการพยายามหนีเอาชีวิตรอดจากกระแสน้ำอันรุนแรง

ฟี ฟี ไอส์แลนด์ ตีพิมพ์ครั้งที่ 1 ในปี ค. ศ. 2007 จัดแบ่งเนื้อหาเป็นบท รวมทั้งสิ้น 37 บท แต่ละบทมีความยาวไม่เท่ากัน ไม่มีข้อบท มีเพียงตัวเลขกำกับไว้เท่านั้น ตัวบทประกอบด้วยเรื่องเล่าจาก 3 เวลาหลัก ๆ ได้แก่ (1) ช่วงเวลาการเดินทางไปท่องเที่ยวเกาะฟีฟีและการประสบภัยพิบัติสึนามิของครอบครัวในปี ค.ศ. 2004 (2) ช่วงเวลาที่ฮาสลิงเงอร์ได้เดินทางกลับไปยังเกาะฟีฟีอีกครั้ง หนึ่งปีหลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติในปี ค.ศ. 2005 และ (3) ช่วงเวลาปัจจุบันในขณะที่กำลังเล่าเรื่อง (Zemanek, 2011, p. 91) เนื้อหาของทั้งสามส่วนนี้ไม่ได้แบ่งออกจากกันอย่างชัดเจน การเล่าตัดสลับไปมา ไม่เป็นไปตามลำดับเวลา ก่อนหลัง สิ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถแยกเรื่องเล่าจากปี ค.ศ. 2004 ออกจากปี ค.ศ. 2005 คือ กาล (Tense) ผู้เขียนเลือกใช้ Präteritum (Past tense) ในการเล่าถึงช่วงเวลาก่อนและตอนประสบภัยพิบัติ และใช้ Präsens (Present tense) สำหรับการเล่าถึงช่วงเวลาที่ยังเดินทางไปยังเกาะฟีฟีอีกเป็นครั้งที่สอง และช่วงเวลาปัจจุบันขณะเล่าเรื่อง

ฟี ฟี ไอส์แลนด์ บอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ตรงของโยเซฟ ฮาสลิงเงอร์ และครอบครัว เขาเลือกใช้ชื่อสถานที่ที่เกิดภัยพิบัติเป็นชื่อหนังสือ สำหรับ Gerstenberger (2012, p. 33) วิธีการนี้พบได้บ่อยครั้งในงานวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภัยพิบัติ และถึงแม้เกาะฟีฟีจะมีชื่อเสียงทางด้านการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ แต่การเลือกใช้ชื่อนี้เป็นการจำกัดขอบเขตและเจาะจงเหตุการณ์ โดยการมุ่งเน้นไปที่สถานที่จำเพาะภายในภูมิภาคที่ถูกคลื่นสึนามิถล่ม แต่ล้าพังชื่อเกาะฟีฟีเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถทำให้ผู้อ่านที่ใช้ภาษาเยอรมันจำนวนหนึ่งเชื่อมโยงถึงเหตุการณ์สึนามิได้ในทันที คนจำนวนหนึ่งไม่รู้จักชื่อเกาะฟีฟี หรือถึงแม้จะรู้จักก็อาจไม่ทราบว่าเกาะฟีฟีถูกคลื่นสึนามิถล่ม จึงอาจกล่าวได้ว่า ชื่อหนังสือทั้งเจาะจงและไม่เจาะจงถึงเหตุการณ์ภัยพิบัติ นอกจากนี้ ฮาสลิงเงอร์เลือกใช้ชื่อรอง (subtitle) ของหนังสือว่า “บันทึก” (report) ซึ่งเป็นประเภทของงานประพันธ์ที่เขียนจากเรื่องจริง (non-fiction) สิ่งที่น่าสนใจ คือ ฮาสลิงเงอร์มิได้ตั้งใจจะเลือกรูปแบบบันทึกตั้งแต่แรก เนื่องจากเขาไม่ต้องการเขียนเรื่องราวเชิงอัตชีวประวัติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเขาโดยตรง แต่นำประสบการณ์มาใช้เป็นวัตถุดิบและถ่ายทอดผ่านตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ เขาบรรยายถึงความรู้สึกอัดอั้นที่บังเอิญประสบ “เรื่องราวผจญภัย” ด้วยน้ำเสียงเสียดสี (Zemanek, 2011, p. 91) ขณะพิจารณาเลือกรูปแบบการประพันธ์งานไว้ในหนังสือตอนหนึ่งว่า

เรื่องเล่าที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับใครสักคนที่เดินทางไปยังดินแดนอันไกลโพ้น และได้เผชิญหน้ากับเหตุการณ์ไม่คาดคิด ซึ่งไม่อาจแน่ใจได้ว่าเขาจะรอดชีวิตหรือไม่ นั่นเรียกว่า เรื่องเล่าผจญภัยบ่อยครั้งมักเล่าผ่านมุมมองของบุรุษที่หนึ่ง ใครก็ตามที่บอกเล่าประสบการณ์ของตัวเองแบบเดียวกับ คารา เบน เนมซี (Kara Ben Nemsí)⁴ เขาได้ยืนยันตั้งแต่ต้นแล้วว่า สุดท้ายเรื่องราวจะจบลงด้วยดี ผมบังเอิญได้ทำความรู้จักกับเรื่องเล่าผจญภัย (Phi Phi, p. 7)⁶

การเลือกใช้ชื่อเรื่อง “บันทึก” เป็นความพยายามที่จะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับเนื้อหา ชี้นำว่า เรื่องนี้เป็นประสบการณ์ตรง นักประพันธ์เป็นประจักษ์พยานที่น่าเชื่อถือจริงมาถ่ายทอดให้แก่ผู้อ่าน ขณะเดียวกัน การเลือกใช้รูปแบบการประพันธ์เช่นนี้ยังเป็นการแสดง “ความเป็นกลางของมุมมองในการตีความ” ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ยากหากเลือกใช้งานประพันธ์ประเภทนวนิยาย” (Zemanek, 2011, p. 90) เมื่อพิจารณารายละเอียดที่ปรากฏในดวบทจะเห็นได้ว่า พี พี ไอส์แลนด์ ไม่ได้ประกอบขึ้นจากคำบอกเล่าประสบการณ์ของฮาสลิงเจอร์เพียงคนเดียวเท่านั้น แต่ผู้เขียนได้ผนวกเรื่องเล่าจากความทรงจำของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนเรื่องราวของผู้รอดชีวิตคนอื่น ๆ ที่ได้พบระหว่างการเดินทางกลับไปยังเกาะพีพีครั้งที่สอง มีการใช้ภาพถ่ายและวิดีโอทั้งที่ฮาสลิงเจอร์เป็นผู้บันทึกเองและที่ปรากฏในสื่ออื่น ๆ มีการใช้เอกสารและการค้นคว้าข้อมูลจากเว็บไซต์ การรวบรวมคำบอกเล่าของประจักษ์พยานและข้อมูลจากแหล่งที่มาต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นช่องว่างของความทรงจำของผู้เขียน (และของผู้รอดชีวิตคนอื่น ๆ) เนื่องจากเขาเป็นผู้ประจักษ์โดยตรง เขาจึงไม่สามารถสำรวจเหตุการณ์ได้อย่างครอบคลุมครบถ้วน จำเป็นต้องอาศัยคำบอกเล่าและข้อมูลจากภายนอกเพื่อเติมช่องว่างของความทรงจำให้ได้มากที่สุด (Zemanek, 2011, p. 93) นอกจากนี้ คำบอกเล่าที่หลากหลายยังเน้นย้ำถึงลักษณะสำคัญเรื่องการให้ความหมายแก่เหตุการณ์ภัยพิบัติผ่านการตีความและการเล่าเรื่องของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี การนำเสนอประสบการณ์ของผู้ประจักษ์คนอื่น ๆ ในหนังสือร่วมด้วยยังทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของภัยพิบัติในฐานะที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับมวลชน มากกว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เขียนเพียงคนเดียว ประสบการณ์ของฮาสลิงเจอร์จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งในประสบการณ์ของผู้รอดชีวิตจำนวนมาก การบอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ภัยพิบัติจึงไม่สามารถเลือกเพียงมุมมองใดมุมมองหนึ่งได้ ในแง่นี้ พี พี ไอส์แลนด์ อาจมิได้พยายามนำเสนอ “ความเป็นกลางของมุมมองในการตีความ” เพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนความหลากหลายของมุมมองในการตีความร่วมด้วย

⁴ คารา เบน เนมซี เป็นชื่อตัวละครในนวนิยายผจญภัยชุดของนักเขียนชาวเยอรมันที่ชื่อ คาร์ล มาย (Karl May) ในนวนิยาย คารา เบน เนมซี เป็นผู้เล่าเรื่องราวผจญภัยในดินแดนแถบตะวันออกของตัวเองผ่านมุมมองสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง

⁵ ข้อความคัดลอกมาจาก พี พี ไอส์แลนด์ แปลเป็นภาษาไทยโดยผู้เขียนบทความ

⁶ “erzählungen, die davon handeln, wie jemand in die ferne reist, es dort mit unerwarteten vorgängen zu tun bekommt, die es ungewiss machen, ob er überleben wird, heißen abenteuer geschichten. häufig sind sie in der ich-form geschrieben. wer so wie kara ben nemsí seine eigene geschichte erzählt, versichert damit von vornherein, dass sie letztlich gut ausgehen wird. ich habe die zufallsbekanntschaft mit einer abenteuer geschichte gemacht.”

บนเส้นทางคู่ขนาน: ความบังเอิญหรือพระประสงค์ของพระเจ้า

ความบังเอิญได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้งใน *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* จนดูเหมือนว่า ฮาสลิงเจอร์เชื่อมโยงความบังเอิญกับประสบการณ์และการรับรู้เรื่องภัยพิบัติของเขา ฮาสลิงเจอร์กล่าวถึงความบังเอิญในบันทึกของเขาไว้ในหลายบริบท ทั้งความบังเอิญที่เขาและครอบครัวเลือกเดินทางไปเกาะฟีฟี ความบังเอิญที่เขาประสบภัยพิบัติสึนามิ และความบังเอิญที่สมาชิกในครอบครัวทั้งสี่คนรอดชีวิต ความบังเอิญปรากฏอยู่ในความคิด ในความทรงจำ ในการพยายามรื้อฟื้นและบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เห็นได้จากบทบรรยายที่พูดถึงการรอดชีวิต โชคชะตา ความไม่สามารถหาเหตุผลหรือคำอธิบายกับสิ่งที่เกิดขึ้น ความบังเอิญเป็นองค์ประกอบที่ปรากฏในการนำเสนอเรื่องภัยพิบัติและมีบทบาทสำคัญในแบบแผนการเล่าเรื่องในวรรณกรรมมาตั้งแต่อดีต เช่น ในงานผลงานของ ไฮน์ริช ฟอน ไคลสต์ (Heinrich von Kleist) เรื่อง *Das Erdbeben in Chili* (The Earthquake in Chile) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1807 มีตัวละครหนึ่งรอดชีวิตจากการพยายามจะแขวนคอฆ่าตัวตาย เนื่องจากติดสั่นโดยบังเอิญ และตัวละครอีกคนที่กำลังจะถูกตัดหัวประหารชีวิตกลับรอดมาได้ เพราะบังเอิญเกิดแผ่นดินไหวเสียก่อน (Bühler, 2016, p. 173) ตามทัศนะของ Zemanek (2011, p. 92) ฮาสลิงเจอร์เลือกนำเสนอความบังเอิญของภัยพิบัติ โดยพยายามชี้แนะว่าทุกคนมีโอกาสประสบภัยพิบัติได้ทั้งนั้น เห็นได้จากวิธีการเล่าของฮาสลิงเจอร์ เขาพยายามเล่าเหตุการณ์อย่างราบเรียบ ไม่มีฉากสะท้อนอารมณ์หรือกระตุ้นความตื่นเต้น ไม่มีการสร้างจุดสูงสุดของการเล่า นอกจากนี้ เขายังหลีกเลี่ยงการบรรยายภาพคลื่นสึนามิอย่างงดงาม เพื่อป้องกันมิให้ผู้อ่านเกิดสุนทรียภาพ และมีอารมณ์ความรู้สึกชื่นชมความงามของภัยพิบัติทางธรรมชาติที่คร่าชีวิตผู้คนจำนวนมาก

ฮาสลิงเจอร์กล่าวถึงความบังเอิญที่นำพาเขาและครอบครัวไปสู่การประสบภัยพิบัติไว้ในตอนต้นเรื่อง ความบังเอิญที่ครอบครัวตัดสินใจไปเกาะฟีฟี แม้จะไม่ใช่จุดหมายปลายทางที่วางแผนไว้ “จริง ๆ แล้วพวกเราตั้งใจจะไปเที่ยวจาไมกาอีกครั้ง” (*Phi Phi*, p. 16)⁷ หลังจากที่ฮาสลิงเจอร์ได้พูดคุยปรึกษากับบริษัทท่องเที่ยวเรื่องที่พักบนเกาะฟีฟี และได้เปรียบเทียบราคาค่าการเดินทางของสองประเทศ ซึ่งประเทศไทยถูกกว่ามาก “เรื่องนี้ก็ถูกตัดสินใจไปแล้วโดยปริยาย” (*Phi Phi*, p. 17)⁸ ฮาสลิงเจอร์เลือกใช้คำ “eigentlich” (actually) ในทั้งสองสถานการณ์ ซึ่งเป็นคำที่ใช้สำหรับแสดงความรู้สึกแบ่งรับแบ่งสู้ หรือบอกเจตนาเดิมที่สุดท้ายแล้วไม่เป็นดังตั้งใจ การเลือกใช้คำนี้จึงเป็นการเน้นย้ำว่า การเลือกจุดหมายปลายทางที่เกาะฟีฟีมิได้กระทำด้วยความมุ่งหมายตั้งใจ หากแต่เกิดขึ้นจากความบังเอิญเพียงอย่างเดียว

ความบังเอิญปรากฏชัดเจนและบ่อยครั้งในวาทกรรมเกี่ยวกับการรอดชีวิตจากภัยพิบัติ ฮาสลิงเจอร์ไม่สามารถรู้สึกยินดีหรือมีความสุขกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เพราะเขาไม่สามารถหาคำอธิบายหรือเหตุผลใด ๆ ให้การรอดชีวิต “เราคือผู้รอดชีวิตที่โชคช่วย แต่โชคนี้กลับมีรสขม จนถึงตอนนี้ ผมไม่อาจรู้สึกปลาบปลื้มขึ้น

⁷ “eigentlich wollten wir wieder nach jamaika fahren”.

⁸ “die sache [war] eigentlich entschieden.”

ชมได้ เวลาผมเล่าเรื่องสึนามิ น้ำตาก็เริ่มขึ้นในดวงตาอยู่นาน ความทรงจำถึงการรอดชีวิตจากภัยพิบัติครั้งใหญ่เพียงเพราะความบังเอิญ มีเหตุผลในตัวเอง” (*Phi Phi*, p. 7)⁹

แม้เหตุการณ์ภัยพิบัติจะผ่านไปแล้วหนึ่งปี ฮาสลิงเงอร์ก็ไม่สามารถหาสาเหตุและคำอธิบายเกี่ยวกับการรอดชีวิตของตัวเองได้ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความทรงจำอันเลือนรางของเขาเอง

ผมเริ่มจดบันทึกความทรงจำของผม นั่นทำให้ผมได้รู้ว่า ภาพต่าง ๆ ในหัวนั้นคลุมเครือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผมไม่สามารถจินตนาการได้ว่า สภาพแวดล้อมแบบใดที่ช่วยชีวิตของเราไว้ นี่คือการถามที่ผมไม่สามารถสลัดทิ้งได้เลยในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา ทำไมผมถึงยังมีชีวิตอยู่ ทำไมเราถึงยังมีชีวิตอยู่ ผมต้องการกลับไปดูสถานที่หรืออะไรก็ตามที่ยังหลงเหลืออยู่อีกครั้งหนึ่ง (*Phi Phi*, p. 36)¹⁰

ความบังเอิญของเหตุการณ์ภัยพิบัติมีส่วนสำคัญที่ทำให้ฮาสลิงเงอร์ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามปกติได้ เนื่องจากเขาไม่สามารถหาเหตุปัจจัยและคำอธิบายที่จะช่วยให้เขาทำความเข้าใจประสบการณ์ที่ได้รับ การที่ฮาสลิงเงอร์พิจารณาเหตุการณ์สึนามิ โดยมุ่งความสนใจไปที่ความบังเอิญสะท้อนให้เห็นว่า แบบแผนการตีความเหตุการณ์ภัยพิบัติเดิมที่มีในวัฒนธรรมตะวันตกไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้ ในกรณีของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความทางศาสนา ที่แม้จะไม่แพร่หลายมากเท่าในอดีต แต่ก็ได้รับการพูดถึงบ่อยครั้ง ในยุคสมัยใหม่ (Bühler, 2016, p. 171) ความบังเอิญเป็นสิ่งที่ขัดกับความเชื่อทางคริสต์ศาสนา ซึ่งมองว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโลกนี้ล้วนแล้วแต่ถูกกำหนดโดยพระเจ้าผู้เป็นเจ้าทั้งสิ้น เหตุการณ์ทั้งหลายมีวัตถุประสงค์เสมอ ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น น้ำท่วมโลก แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด จึงมักถูกตีความว่าเป็นคำเตือนหรือการลงโทษมนุษย์ (Bühler, 2016, pp. 170–171) ใน *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* มีการนำเสนอมุมมองทางศาสนาไว้เช่นกัน คือ ในการเดินทางกลับไปยังเกาะฟีฟีครั้งที่สอง ฮาสลิงเงอร์ได้พูดคุยกับอิหม่ามประจำมัสยิดเกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามิ อิหม่ามท่านนี้เชื่อว่าคลื่นสึนามิเป็นบทลงโทษที่ถูกต้องและยุติธรรมสำหรับความเสื่อมทรามทางศีลธรรมที่น่าพา “เหล่า โสเภณี เนื้อหมู” (*Phi Phi*, p. 69)¹¹ มาสู่เกาะฟีฟี นอกจากนี้ ฮาสลิงเงอร์ยังนำคำศัพท์เฉพาะทางคริสต์ศาสนาไปใช้ประกอบการบรรยายภาพเหตุการณ์ภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็น การเรียกภัยพิบัติสึนามิว่าเป็น “การพิพากษาครั้งสุดท้าย” (*Phi Phi*, p. 10)¹² เรียกเกาะฟีฟีว่าเป็น “จุดหมายปลายทางจาริกแสวงบุญ” ของนักท่องเที่ยว (*Phi Phi*, p. 130)¹³ หรือการกล่าวถึงชื่อหนังสือภาพ “*phi phi*

⁹ “wir waren die glücklichen überlebenden. aber dieses glück hat einen bitteren geschmack. ich habe es bislang nicht genießen können. wenn ich vom tsunami erzählte, drückten sich mir lange zeit tränen in die augen.”

¹⁰ “ich habe damit angefangen, meine erinnerungen aufzuschreiben. dabei hat sich herausgestellt, dass die bilder in meinem kopf in vieler hinsicht sehr vage sind. vor allem kann ich mir keine vorstellung davon machen, welche umstände uns das leben gerettet haben. das ist eine frage, die mich über all die monate hinweg nicht losgelassen hat. warum bin ich noch am leben? warum sind wir noch am leben? ich will den ort, oder das, was davon geblieben ist, wiedersehen.”

¹¹ “alkohol, prostitution, schweinefleisch”

¹² “das große gericht”

¹³ “pilgerziel”

island – a paradise lost” (Phi Phi, p. 53) และคำขวัญ “return to paradise” (Phi Phi, p. 54) ของกลุ่มอาสาสมัคร hi phi phi ซึ่งในแง่หนึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นการใช้ในลักษณะเสียดสี ซึ่ง Gerstenberger (2012, p. 37) เห็นว่า การเลือกใช้คำศัพท์เหล่านี้สะท้อนความต้องการ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ของชาวตะวันตกที่อยู่ในสังคมที่ความเชื่อทางศาสนาได้สูญเสียบทบาทและความสำคัญแล้ว เห็นได้จากการที่ฮาสลิงเงอร์ได้พยายามหาคำอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการเชื่อมโยงเหตุการณ์กับศาสนาผ่านการใช้คำศัพท์เฉพาะและกล่าวถึงการตีความของอิหม่าม แต่เขาเองกลับไม่อาจทำใจยอมรับการให้ความหมายเช่นนั้นได้ นอกจากนี้ ฮาสลิงเงอร์ยังเน้นย้ำความต้องการปฏิเสธที่จะเชื่อเรื่องความอัศจรรย์ (Wonder) ในการสัมภาษณ์ครั้งหนึ่ง เขากล่าวว่า “ผมไม่ต้องการเรียกมันว่าความอัศจรรย์ ผมเติบโตมากับการตั้งสอนความเชื่อเรื่องความอัศจรรย์และผมก็ได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะละทิ้งความเชื่อนั้น ผมไม่ต้องการใช้โอกาสนี้ในการหวนกลับไปหามันอีกครั้ง” (Weinzierl, 2007) เมื่อการอธิบายตีความทางศาสนาไม่สามารถช่วยเยียวยาจิตใจของเขา สุดท้ายแล้ว การใช้ชุดคำศัพท์ทางศาสนาซ้ำ ๆ จึงกลายเป็นเพียง “การแสดงความรู้สึกสลดใจของผู้เขียน ที่ศาสนาไม่อาจทำหน้าที่ของมันได้อย่างสมบูรณ์อีกต่อไป” (Gerstenberger, 2012, p. 38) การเลือกใช้ความบังเอิญในการอธิบายประสบการณ์ ซึ่งถือเป็นความพยายามที่จะหลุดพ้นจากกรอบความคิดทางคริสต์ศาสนา ควบคู่กับการเลือกใช้คำศัพท์เฉพาะทางศาสนา ที่แม้จะใช้อย่างเสียดสี แต่กลับแสดงให้เห็นอิทธิพลของความเชื่อทางคริสต์ศาสนาที่ยังคงกำหนดมุมมองของฮาสลิงเงอร์ จนดูเหมือนว่า การพยายามหาคำอธิบายให้แก่ภัยพิบัติของผู้เขียนย้อนแย้งไม่สอดคล้องกัน แต่หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่า การอธิบายเหตุการณ์สึนามิทั้งสองแบบมิได้ส่งผลให้เกิด “ความย้อนแย้ง” ระหว่างกัน แต่เป็นการตอกย้ำลักษณะสำคัญของแบบแผนการการเล่าเรื่องภัยพิบัติ นั่นคือ การอธิบายตีความแบบต่าง ๆ จะปรากฏเคียงกัน (The juxtaposition of different interpretations) (Bühler, 2016, p. 172) ซึ่ง Löffler (1999, p. 620, as cited in Bühler, 2016, p. 172) ได้ขยายความประเด็นนี้โดยยกตัวอย่างจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เมืองลิสบอนว่า ในการตีความเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งนั้น มีการเชื่อมโยงคำอธิบายทั้งทางวิทยาศาสตร์ ทางเทววิทยาและทางศีลธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้น “ในหนังสือ *Das Buch der Natur* (The Book of Nature) จึงประกอบไปด้วยการอธิบายแผ่นดินไหวในความหมายวิวัฒนาการของพระเจ้า ควบคู่ไปกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางธรณีวิทยา และการอธิบายทฤษฎีทางปรัชญาธรรมชาติเรื่องการเกิดแผ่นดินไหว” (Bühler, 2016, p. 172)

ภัยพิบัติ: หลากมิติแห่งความกลัว

นอกจากเรื่องความบังเอิญแล้ว พี พี ไอส์แลนด์ ยังนำเสนอภัยพิบัติด้วยการบรรยายความรู้สึกกลัวไว้หลายมิติด้วยกัน เช่น ความรู้สึกกลัวความตาย กลัวอันตราย กลัวความไม่แน่นอน และกลัวสิ่งที่ยังไม่เกิด ความกลัวที่ปรากฏชัดเจนและสัมพันธ์โดยตรงกับการประสบภัยพิบัติ คือ ความกลัวอันตรายและความตาย จากนั้น Koch (2015, p. 143) ได้อธิบายประเด็นนี้ไว้ว่า ทะเลเป็นสถานที่แห่งความกลัวของมนุษย์มาแต่โบราณ และในพระคัมภีร์ไบเบิลก็มีบทบรรยายที่กล่าวถึงการลงโทษโดยมีทะเลเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรง

ภัยพิบัติสึนามิจึงปลุกความกลัวน้ำที่มีมาแต่โบราณของมนุษย์ น้ำสามารถนำพามนุษย์ไปสู่หายนะ และยังตอกย้ำถึงขีดจำกัดทางเทคโนโลยี ในบันทึกสึนามิ ฮาสลิ่งเงอร์ได้บรรยายความรู้สึกตื่นกลัวในขณะที่เขาถูกคลื่นซัดจนไม่สามารถโผล่พ้นน้ำได้

ในขณะนั้น ผมรู้สึกกลัวว่าผมจะไม่สามารถรอดไปได้ แล้วความคิดหนึ่งก็ปรากฏชัดเจน นี่คือจุดจบ แม้การตระหนักรู้เกิดขึ้นอย่างปุปบับ แต่มันได้ตามมาด้วยความสิ้นหวัง มันเป็นความรู้สึกเสียดยมากกว่า ที่ผมไม่อาจมีชีวิตแบบอื่น หากแต่เป็นการตายอย่างน่าอนาถที่นี้ในโคลน (*Phi Phi*, p. 79)¹⁴

ความกลัวน้ำที่มาพร้อมกับความรู้สึกกลัวตายมิได้อยู่ในคำบอกเล่าของฮาสลิ่งเงอร์คนเดียวเท่านั้น แต่ยังปรากฏในการบรรยายจากที่เอเลียสพยายามกระเสือกกระสนเอาตัวรอด “อยู่ ๆ ผมก็ลงไปอยู่ในน้ำอีกครั้ง และรู้สึกได้ว่ามีคนพยายามกดผมไว้ให้ตัวเขาพ้นน้ำ ใช้ผมเพื่อเอาตัวรอด แล้วผมก็จมลง และตอนนั้นเอง ผมรู้สึกกลัวตาย” (*Phi Phi*, p. 87)¹⁵

นอกจากความรู้สึกกลัวที่เกิดขึ้นในชั่วขณะที่ประสบภัยพิบัติแล้ว ในบันทึกยังได้บรรยายถึงความกลัวสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือความกลัวความไม่แน่นอน ความกลัวลักษณะนี้เกิดขึ้นในระหว่างการเดินทางกลับไปยังเกาะพีพีเป็นครั้งที่สอง บนเครื่องบิน ฮาสลิ่งเงอร์มีอาการตื่นตระหนก

จู่ ๆ ผมก็กลัวว่าผมได้ทำผิดพลาดอย่างร้ายแรง แทนที่ผมจะพอใจและเป็นสุขที่เราทั้งสี่คนรอดชีวิต แต่ผมกลับพาเราไปสู่อันตรายครั้งใหม่ คลื่นสึนามิจะเกิดอีกครั้งเมื่อไรก็ได้ และเครื่องบินก็ตกได้เหมือนกัน ใครจะรู้ ทำไมเขาถึงห้ามไม่ให้ขึ้นเครื่องบินนานจนแทบจะถึงเวลาออกเดินทาง บางทีเครื่องบินอาจจะมีปัญหาขัดข้องทางเทคนิคก็เป็นได้ (*Phi Phi*, p. 38)¹⁶

¹⁴ “in diesem moment erfasste mich die angst, dass es nicht zu schaffen war. und dann der klare gedanke: das ist jetzt das ende. diese erkenntnis kam zwar schickartig, aber ihr folgte keine verzweiflung. es war eher eine art bedauern darüber, dass ich nicht anders sterben darf, sondern hier im dreck verrecken muss.”

¹⁵ “jedenfalls war ich plötzlich wieder unter wasser und merke, dass sich jemand an mir hochzieht, sich an mir rettet.”

¹⁶ “ich habe plötzlich angst, einen großen fehler zu begehen. ich hätte zufrieden und glücklich damit sein sollen, dass wir alle vier überlebt haben, stattdessen setze ich uns einer neuen gefahr aus. einen tsunami kann es jederzeit wieder geben, und so ein flugzeug kann abstürzen. wer weiß, warum das flugzeug bis knapp vor dem abflug nicht freigegeben wurde. vielleicht hat es technische probleme.”

ต่อมา ขณะที่าสลึงเงอร์กับกรรยาอยู่ในที่พักบนเกาะพีพีตอนที่ฝนหนัก

ตรงทางออกไปประเียง ลมได้พัดผ้าม่านปลิวไหวไปมา จากนั้นฝนเริ่มเทลงมาและฟ้าร้อง ฐู่ ๆ ผมก็กลัวว่าดินจะถล่ม เราเคยเห็นกันออกบ่อยในข่าวทีวี โดยเฉพาะที่เกิดในไทยกับอินโดนีเซียไม่ใช่หรือ หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านถูกฝังในดินโคลน (*Phi Phi*, p. 128)¹⁷

นัยหนึ่ง ความกลัวของอาสาสลึงเงอร์กับกรรยาทั้งสองนี้สะท้อนผลกระทบและบาดแผลทางจิตใจของผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ แต่ในขณะเดียวกัน ความกลัวนี้ยังแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความเสี่ยงที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวตะวันตกในปัจจุบันเป็นอย่างมาก Mythen (2004, pp. 2–4) อธิบายว่า ภายหลังยุคภูมิธรรม ความเจริญก้าวหน้าของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการแพทย์ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้สร้างระบบผู้เชี่ยวชาญในการคำนวณ การประเมิน และการจัดการความเสี่ยง ทำให้สังคมตะวันตกประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ ควบคุม และขจัดภัยอันตรายที่มีต่อมนุษย์ได้ เห็นได้จากความถี่ในการเกิดโรคติดเชื้อและโรคระบาดที่ลดลงอย่างมากในระยะเวลา 150 ปีที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องความเสี่ยง องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนระเบียบขั้นตอนที่ออกมาเพื่อลดความเสี่ยงจึงมีอิทธิพลและกำหนดการรับรู้เรื่องความเสี่ยงของชาวตะวันตก แต่แทนที่การตระหนักเรื่องความเสี่ยงผ่านการรับข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดเสถียรภาพทางสังคม กลับกลายเป็นยิ่งกระตุ้นให้ผู้คนเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยมากขึ้นไปอีก ในทัศนะของ Bühler (2016, p. 174) ความเสี่ยงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจและมุมมองเรื่องอนาคตของมนุษย์ การตีความว่าเหตุการณ์นั้น ๆ มีความเสี่ยง ทำให้เราพยายามหาหนทางในการที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ความไม่แน่นอนของอนาคตนี้เองส่งผลให้เกิดความกลัว เห็นได้จากกรณีของอาสาสลึงเงอร์กับกรรยาที่การร่อนเครื่องบินนาน “ผิดปกติ” และความเป็นไปได้ที่จะเกิดปัญหาเครื่องยนต์ขัดข้องเป็นความเสี่ยงที่นำไปสู่ความรู้สึกไม่มั่นคง ความกังวล และความกลัว นอกจากนี้ ความกลัวดินถล่มของอาสาสลึงเงอร์กับกรรยาด้วยประเทศไทยและอินโดนีเซีย ยังสะท้อนให้เห็นกรอบความคิดของชาวตะวันตกที่มีต่อเรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติอีกด้วย Bankoff (2009, p. 192) กล่าวว่า ในสายตาของชาวตะวันตก “ประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่ตั้งอยู่บริเวณเส้นศูนย์สูตรมีแนวโน้มที่จะเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติได้บ่อยกว่าภูมิภาคอื่น” ภูมิภาคอื่นในที่นี้หมายถึงประเทศตะวันตก ซึ่งชาวตะวันตกจำนวนหนึ่งเห็นว่า ไม่ค่อยมีเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ หรือหากเกิดขึ้นจริง จำนวนเหยื่อผู้เสียชีวิตและความเสียหายจะน้อยกว่า การยกตัวอย่างประเทศไทยและอินโดนีเซียสำหรับการกล่าวถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติประเภทอื่นจึงเน้นย้ำกรอบความคิดดังกล่าวได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม Bankoff ยัง

¹⁷ “beim ausgang zur terrasse wird der vorhang vom wind hin und her gerissen, dann beginnt es zu schütten und zu donnern. plötzlich überkommt mich die angst vor einem erdrutsch. hat man das nicht schon oft im fernsehen gesehen, gerade in thailand und indonesien? ganze dörfe von einer schlammlawine verschüttet.”

กล่าวต่อไปว่า กรอบความคิดนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าไม่เป็นจริงจากกรณีเฮอริเคนแคทรีนา ซึ่งได้สร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินและชีวิตในสังคมตะวันตกหรือสหรัฐอเมริกาอย่างร้ายแรง

การนำเสนอความกลัวอีกมิติหนึ่งในบันทึกของฮาตลิงเงอร์ คือ ความกลัวที่จะเผชิญหน้ากับประสบการณ์อันเลวร้ายอีกครั้ง หากเริ่มรื้อฟื้นความทรงจำและเล่าเรื่องภัยพิบัติ ในบทแรกของ *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* ฮาตลิงเงอร์ได้กล่าวถึงความตั้งใจที่จะไม่เขียนหนังสือเกี่ยวกับสึนามิไว้ ดังนี้ “เป็นเวลาหลายเดือนที่ผมค่อนข้างมั่นใจว่าผมจะไม่เขียนหนังสือเล่มนี้ เพราะมีคนมาคอยถามอยู่ร่ำไป คุณคงไม่ได้กำลังเขียนหนังสือเรื่องสึนามิหรือไม่ใช่ไหม – ไม่ต้องห่วง ผมไม่เขียนหรอก” (*Phi Phi*, p. 5)¹⁸ สำหรับ Koch (2015, p. 140) ประโยคนี้ดูเหมือนการปฏิเสธที่จะเขียนบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับสึนามิที่สะท้อนอารมณ์เพื่อป้องกันให้ตลาดหนังสือ แต่อาจตีความได้เช่นกันว่า ฮาตลิงเงอร์ต้องการขำกับตัวเองผ่านการพูดประโยคนี้ เป็นความพยายามที่จะกั้นมิให้ความรู้สึกกลัวหวนกลับมาอีกครั้ง ความกลัวที่เกิดจากการรื้อฟื้นความทรงจำอันโหดร้าย แต่แล้ว ฮาตลิงเงอร์กลับเลือกที่จะเผชิญหน้ากับความกลัว โดยการบอกเล่าประสบการณ์ภัยพิบัติและในกระบวนการเล่านี้เอง ที่ทำให้เขาค่อย ๆ คลายความกลัวลงได้

หลังการรอดชีวิต: บาดแผลและการเยียวยา

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการตีความและการนำเสนอภัยพิบัติ คือ “เราสามารถเล่าเรื่องภัยพิบัติภายหลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น” (Bühler, 2016, p. 170) นั้นหมายความว่า สิ่งที่สามารถปรากฏในเรื่องเล่าเกี่ยวกับภัยพิบัตินอกเหนือไปจากการกล่าวถึงเหตุการณ์โดยตรงแล้ว คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้รอดชีวิต ซึ่งสะท้อนผ่านการบรรยายปฏิกิริยา พฤติกรรม ความทรงจำ รวมไปถึงบาดแผลทั้งทางกายและทางใจของผู้ประสบภัย

บาดแผลทางกายเป็นสิ่งที่เห็นได้ทันทีหลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ และโดยมากมักได้รับการรักษาก่อนเป็นอย่างแรก โดยทั่วไป การกล่าวถึงบาดแผลทางกายจึงเป็นการบรรยายอาการบาดเจ็บของผู้รอดชีวิต อย่างไรก็ตาม บาดแผลทางกายจากภัยพิบัติที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดใน *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* กลับมิได้อยู่ในการบรรยายรายละเอียดอาการบาดเจ็บ แต่อยู่ในรูปแบบอักขรวิธีที่ฮาตลิงเงอร์ซึ่งเป็นทั้งผู้ประสบภัยและนักเขียนเลือกใช้ในหนังสือเล่มนี้ กล่าวคือ ฮาตลิงเงอร์พิมพ์บันทึกของเขาโดยใช้ตัวพิมพ์เล็กทั้งหมด ซึ่งขัดกับอักขรวิธีการสะกดคำของภาษาเยอรมันเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะต้องใช้ตัวพิมพ์ใหญ่เวลาขึ้นต้นประโยคแล้ว คำนามภาษาเยอรมันยังต้องเขียนด้วยตัวพิมพ์ใหญ่เช่นกัน การใช้ตัวพิมพ์เล็กทั้งหมดจึงสะดุดตาของผู้อ่านภาษาเยอรมันเป็นอย่างมาก ฮาตลิงเงอร์อธิบายสาเหตุที่เขาใช้อักขรพิมพ์เล็กว่า เขาได้รับบาดเจ็บบริเวณนิ้วก้อยมือซ้ายขณะพยายามเอาชีวิตรอดจากคลื่นสึนามิ บาดแผลของเขาติดเชื้อและเส้นเอ็นตรงนิ้วก้อยขาดจนไม่สามารถรักษาได้ (Weinzierl, 2007) เขาได้บรรยายฉากหนึ่งใน *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* ตอนที่พยายามจะกดแป้นพิมพ์ของโน้ตบุ๊กหลังจากผ่าตัดไว้ ดังนี้

¹⁸ “ein paar monate lang war ich ziemlich sicher, dass ich dieses buch nicht schreiben würde. schon deshalb nicht, weil ich oft danach gefragt wurde: du arbeitest doch nicht etwa an einem tsunami-buch? – nein, keine angst.”

ผมเปิดโน้ตบุ๊ก ... และพิมพ์ฉากที่เพิ่งพบเจอเมื่อครู่ด้วยนิ้วชี้ข้างขวา ใช้ตัวพิมพ์เล็ก ผมยังเข้าใจผิดคิดว่านิ้วก้อยมือซ้าย ซึ่งตามปกติมีหน้าที่กดปุ่มชิฟท์ จะกลับมาขยับได้อีกครั้งเมื่อถอดเฟืองออกแล้ว (*Phi Phi*, pp. 165–166)¹⁹

การใช้ตัวพิมพ์เล็กนอกจากจะแสดงให้เห็นร่องรอยของภัยพิบัติที่ปรากฏอยู่ในระดับร่างกายแล้ว ยังถือเป็น “การแสดงออกทางวรรณศิลป์ของประสบการณ์รอดชีวิต” อีกด้วย (Gerstenberger, 2012, p. 39)

นอกจากบาดแผลทางกายแล้ว *ฟิ ฟิ ไอส์แลนด์* ยังนำเสนอบาดแผลทางใจของผู้รอดชีวิตจากภัยพิบัติไว้ในหลายมิติด้วยกัน นักวิจารณ์หลายคนจึงมองว่า ฮาสลิงเงอร์ใช้การประพันธ์ *ฟิ ฟิ ไอส์แลนด์* ในการเยียวยาบาดแผลทางจิตใจที่ได้รับจากการประสบภัยพิบัติสึนามิ (Gerstenberger, 2012, p. 34; Koch, 2015, pp. 139–140; Zemanek, 2011, p. 90) เขาเองกล่าวถึงความต้องการนำประสบการณ์มาบอกเล่าไว้ในตอนหนึ่งของหนังสือเช่นกัน แม้ว่าในช่วงแรกหลังจากที่เขารอดชีวิตจากเหตุการณ์ เขาพยายามที่จะไม่เอ่ยถึงมันเวลาที่ผู้คนถามถึง

แม้ผมจะบอกตัวเองทุกครั้งที่เวลาให้สัมภาษณ์ว่า หากมีคนถามเรื่องสึนามิจับมา นายไม่ควรตอบอะไรออกไป นายรอดชีวิตมาได้ และไม่ได้สูญเสียใคร ทำไมไม่รู้สึกลึกละและสงบปากสงบคำเสียเมื่อบทสนทนาคำเนินมาถึงเรื่องสึนามิ ผมจึงได้รู้ว่า ที่จริงแล้วผมต้องการที่จะพูดถึงมัน (*Phi Phi*, pp. 5–6)²⁰

เศษเสี้ยวความทรงจำที่เลือนรางไม่ปะติดปะต่อยังคงตามหลอกหลอนฮาสลิงเงอร์ เป็นเสมือนสิ่งกีดขวางที่ทำให้เขาไม่สามารถใช้ชีวิตตามปกติได้ เขาไม่สามารถประพันธ์นวนิยายเรื่องใหม่อย่างที่ตั้งใจไว้ ไม่ว่าเขาพยายามที่จะพัฒนาตัวละครอย่างไร กลับกลายเป็นว่า ตัวละครเหล่านั้นถูกนำมาใช้สำหรับการทำความเข้าใจและทำใจกับเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ

ผมตั้งใจว่าปีนี้จะเขียนหนังสือ และเริ่มคิดเกี่ยวกับนวนิยายเรื่องใหม่ แต่ผมกลับไม่หยิบหน้าไปไหนเลย ไม่ว่าผมพยายามพัฒนาตัวละครใด ๆ ก็ดูเหมือนว่า เป้าหมายของตัวละครเหล่านั้น คือ การจัดการกับเรื่องที่เป็นความจริงแล้วผมเองต่างหากต้องจัดการ ช่วงขณะหนึ่ง ผมตั้งใจว่าจะไม่เขียนเกี่ยวกับตัวเองโดยตรง แต่นำเรื่องที่เกิดขึ้นมาใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับประพันธ์งานวรรณกรรม ... แต่

¹⁹ “ich starte das notebook ... und tippe mit dem zeigefinger der rechten hand die gerade erlebte scene in die tasten. in kleinschreibung. noch habe ich die illusion, der für den gebrauch der umschalttaste zuständige kleine finger der linken hand würde, wenn er erst einmal von der schiene befreit ist, auch wieder beweglich werden.”

²⁰ “zwar sagte ich bei jedem interview zu mir selbst: wenn die tsunami-frage kommt, solltest du gar nicht darauf eingehen. du hast überlebt. und du hast keine angehörigen verloren. warum nicht einfach froh sein und schweigen? dann kam das gespräch auf den tsunami, und ich merkte, dass ich doch auch das bedürfnis hatte, darüber zu reden.”

แทนที่ผมจะพินิจคำนึงถึงจิตใจของตัวละครอื่น ๆ ผมกลับต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่เกิดเหตุอีกครั้ง และปะติดปะต่อลำดับเหตุการณ์ภัยพิบัติ จากนวนิยายจึงกลายเป็นบันทึกเกี่ยวกับช่วงเวลาสั้น ๆ ของชีวิตผม ไม่นานหลังจากเริ่มเขียนบันทึก ผมก็สามารถกลับมาเขียนตัวบทอื่น ๆ ได้ (*Phi Phi*, pp. 6–7)²¹

การตัดสินใจที่จะนำประสบการณ์มาบอกเล่าผ่านบันทึกช่วยให้ฮาสลิงเงอร์เริ่มกลับมาดำเนินชีวิตประจำวันได้ เขาสามารถเขียนตัวบทอื่น ๆ ได้มากขึ้น ปฏิริยาของฮาสลิงเงอร์หลังจากเดินทางกลับไปถึงกรุงเวียนนาคล้อยลึงกับผู้อรอดชีวิตอีกคนหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงในบันทึก มักดาลена (Magdalena) เป็นนักท่องเที่ยวยาวอสเตเรียที่เข้าพักที่โรงแรมฟิฟทีนเซสเช่นเดียวกับฮาสลิงเงอร์ เธอและแฟนเห็นฮาสลิงเงอร์บริเวณห้องอาหารตอนเช้าวันที่เกิดเหตุ เมื่อทราบข่าวว่าเขารอดชีวิต เธอจึงได้ขอนัดพบกับฮาสลิงเงอร์ มักดาลенаเล่าว่า “ในช่วงสองสามเดือนแรก ที่ใคร ๆ ต่างพูดถึงสึนามิ เธอกลับไม่สามารถพูดถึงมันได้ หลังจากนั้น เมื่อเธอต้องการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น กลับไม่มีใครสนใจอีกต่อไปแล้ว” (*Phi Phi*, pp. 8–9)²² ในขณะที่แฟนของมักดาลенаมีปฏิริยาต่อประสบการณ์ภัยพิบัติต่างออกไป นอกจากเขาปฏิเสธที่จะไปพบฮาสลิงเงอร์แล้ว เขายังเลือกที่จะไม่เอ่ยถึงเหตุการณ์สึนามิกับใครทั้งสิ้น แม้กระทั่งกับมักดาลена “เขาเชื่ออย่างสุดจิตสุดใจว่า เขาสามารถลืมช่วงเวลาระหว่างวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2004 และวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2005 วันที่พวกเราเดินทางกลับมาถึงออสเตรียได้” (*Phi Phi*, p. 8)²³ ปฏิริยาในช่วงแรกของฮาสลิงเงอร์ มักดาลенаและแฟนของเธอสอดคล้องกับข้อสังเกตเรื่องการ “สูญเสียภาษา” ของ Gerstenberger & Nusser (2015) ที่ว่า ผู้อรอดชีวิตมักอยู่ในสภาวะตกตะลึง ไม่สามารถมองเหตุการณ์ได้อย่างปลอดโปร่ง จึงไม่อาจสรรหาคำพูดมาบอกเล่าสื่อสารเรื่องราวได้ นอกจากนี้ Koch (2015, p. 139) ยังเห็นว่า การที่ผู้อรอดชีวิตไม่สามารถเล่าประสบการณ์ได้นั้น ยังมีสาเหตุมาจากความกลัวด้วย การทลายกำแพงความทรงจำที่ขวางกั้นไม่ให้ผู้อรอดชีวิตสามารถเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ย่อมหมายถึงการเผชิญหน้ากับความกลัวของตัวเอง ซึ่งเป็นความกลัวที่ผู้อรอดชีวิตได้พยายามกดไว้ด้วยการไม่เอ่ยถึงประสบการณ์อันเลวร้าย

²¹ “ich hatte ein schreibjahr in aussicht und begann mir gedanken über einen neuen roman zu machen. aber ich kam nicht vom fleck. ganz gleich, welche figur ich zu entwickeln versuchte, ihr hauptzweck schien zu sein, das zu erledigen, was in wirklichkeit ich selbst zu erledigen hatte. eine weile blieb ich bei dem vorsatz, nicht direkt von mir selbst zu schreiben, sondern die geschichte literarisch zu verarbeiten. ... anstatt mich in andere figuren hineinzusetzen, entstand in mir der wunsch, an den ort des geschehens zurückzukehren und den ablauf der katastrophe zu rekonstruieren. und so ist aus dem romanprojekt ein bericht über einen kurzen abschnitt meines eigenen lebens geworden. bald nachdem ich angefangen hatte, daran zu arbeiten, war es mir auch wieder möglich, andere texte zu schreiben.”

²² “sie habe in den ersten monaten, als der tsunami in aller munde war, selbst nicht darüber sprechen können. erst später sei das bedürfnis erwacht, davon zu erzählen, aber da interessierte es niemanden mehr.”

²³ “er sei der festen überzeugung, die tage zwischen dem 26. dezember 2004 und dem ersten jänner 2005, dem tag, an dem sie nach österreich zurückkehrten, einfach vergessen zu können.”

ใน *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* ความฝันเป็นสิ่งที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้ง ฝันร้ายเป็นผลจากบาดแผลทางใจของผู้รอดชีวิต Caruth (1996, p. 4) ได้อธิบายเกี่ยวกับประเด็นนี้โดยอ้างอิงข้อสังเกตของฟรอยด์ว่า บาดแผลทางกายไม่ซับซ้อนและรักษาให้หายได้ แต่บาดแผลทางใจนั้นมาจากสิ่งที่เกิดขึ้นรวดเร็ว ไม่ทันตั้งตัว ทำให้เราไม่สามารถรับรู้และทำความเข้าใจได้อย่างครบถ้วน ด้วยเหตุนี้ ประสบการณ์ที่ได้รับจึงไม่อาจปรากฏอยู่ในระดับสำนึกได้จนกว่ามันจะกลับมาครอบงำจิตใจในรูปฝันร้ายครั้งแล้วครั้งเล่าและในการกระทำซ้ำ ๆ ของผู้รอดชีวิต หลังเหตุการณ์สึนามิ สมาชิกทั้งสี่ของครอบครัวฮาตลิงเงอร์ฝันร้าย แม้ความฝันแต่ละครั้งจะแตกต่างกันไป แต่มักมีรายละเอียดบางประการที่ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าในความฝันของแต่ละคน เอดิธฝันถึงโรงศพหลายครั้ง (*Phi Phi*, pp. 166, 177) โซฟีฝันว่าน้ำไหลมาถึงเวียนนา และในทุก ๆ ความฝัน เธอหนีตลอดเวลา (*Phi Phi*, p. 177) เอลิอาสบอกว่า การเล่าเรื่องสึนามิทำให้เขาจะฝันร้าย “เวลาที่ผมเล่าเรื่องสึนามิให้เพื่อนฟัง ทุกครั้งหลังจากนั้น ผมจะฝันถึงคลื่นหรือไม่กี่ฝันถึงเคราะห์ร้ายอื่น ๆ ของครอบครัว” (*Phi Phi*, p. 85)²⁴ เอลิอาสฝันว่าฮาตลิงเงอร์เสียชีวิตหรือตกอยู่ในอันตราย และเขาพยายามที่จะช่วยชีวิตพ่อของเขา (*Phi Phi*, p. 178, 180) ฮาตลิงเงอร์เป็นคนเดียวในครอบครัวที่ไม่ฝันร้ายเลยในช่วงแรก แต่เมื่อเขาเริ่มเขียนเกี่ยวกับสึนามิหลังจากผ่านไปครึ่งปี เขาก็เริ่มฝันร้าย

หลังจากสึนามิผ่านไปได้ครึ่งปี คเวิร์ท นอยมันน์ ประธานสมาคมวรรณคดี อัลเทอ ชมิเคอ ได้ขอให้ผมเขียนตัวบทสักหนึ่งชิ้นลงในหนังสือรวมเล่ม ผมนึกถึงแต่ประเทศไทยตลอดเวลา ผมคิดอะไรอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับสึนามิไม่ออกเลย ผมจึงเริ่มเขียนเรื่องนี้ ผมค่อย ๆ เขียนจากตอนจบของเรื่อง ผมเล่าว่า มันเกิดอะไรขึ้นบ้าง ตอนที่เรารับข่าวของที่อยู่ในตู้เซฟของโรงแรมในไทยคืน แล้วจู่ ๆ ผมกลับรู้สึกทุกอย่างมันช่างโกลีตตัวอย่างน่าประหลาด ทั้งที่ก่อนหน้านี้ผมคิดว่า ผมเป็นคนที่มีระยะห่างจากเหตุการณ์มากที่สุด ผมเพิ่งมาเริ่มฝันร้ายตอนนี่เอง และฝันร้ายต่อเนื่องไปทุกคืน ๆ บางครั้งความฝันชัดเจน บางครั้งเลือนราง กระนั้นผมก็ตื่นขึ้นมาเหงื่อท่วมตัว ผมพักงานเขียนต้นฉบับนี้ไว้ช่วงหนึ่ง และเพราะผมเริ่มเขียนเรื่องสึนามิ ผมจึงเขียนเรื่องอื่น ๆ ได้ การที่ผมขอให้โซฟีและเอลิอาสเล่าความทรงจำเรื่องสึนามิให้ฟัง ทำให้เด็ก ๆ ฝันร้ายเช่นกัน พวกเขากลับมาฝันถึงน้ำอีกครั้ง แต่คราวนี้ ความฝันไม่อันตรายนักและตอนจบค่อย ๆ ดีขึ้น (*Phi Phi*, p. 180)²⁵

²⁴ “wenn ich freunden davon erzählt habe, ist es mir immer wieder passiert, dass ich in der nacht von der welle geträumt habe oder über ein anderes unglück in der familie.”

²⁵ “als ich gut ein halbes jahr nach dem tsunami von kurt neumann, dem leiter des literarischen quartiers *alte schmiede* in wien, gebeten werde, für eine anthologie einen text zu schreiben, muss ich die ganze zeit an thailand denken. mir fällt nichts ein, was nicht mit dem tsunami zu tun hat. und so beginne ich tatsächlich, darüber zu schreiben. ich nähere mich der geschichte vom ende her. ich erzähle, wie es war, als wir den inhalt unseres tresors aus thailand zurückbekamen. und plötzlich geht mir, der ich meinte, den größten abstand dazu haben, das alles seltsam nahe. jetzt erst beginnen meine alpträume. sie setzen sich nacht für nacht fort. manchmal sind sie ganz deutlich, manchmal nur undeutlich, aber ich wache dennoch schweißgebadet auf. ich lasse die arbeit an dem manuskript für eine weile ruhen und kann mich nun, da ich sie zumindest begonnen habe, auch anderen themen zuwenden. meine bitte an sophie und elias, mir ihre tsunami-erinnerungen zu

การรื้อฟื้นประสบการณ์จากเหตุการณ์ภัยพิบัติด้วยการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นอีกครั้ง กระตุ้นให้ผู้รอดชีวิตฝันร้าย อย่างไรก็ตาม หลังจากเล่าเรื่องราวที่ประสบ ความฝันของสมาชิกในครอบครัวค่อย ๆ เปลี่ยนไป ไม่รุนแรงและน่ากลัวเมื่อเทียบกับความฝันก่อนหน้านี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การเล่าเป็นการเยียวยาบาดแผลทางใจ ที่ช่วยให้ผู้รอดชีวิตค่อย ๆ กลับมาดำเนินชีวิตประจำวันได้ เป็นการสร้างความต่อเนื่อง (continuity) ให้กับชีวิตอีกครั้ง หลังจากภัยพิบัติได้ทำให้ทุกอย่างหยุดชะงัก เปลี่ยนสภาวะปกติในชีวิตประจำวันให้กลายเป็นความโกลาหล ทั้งนี้ เนื่องจากการเล่าเรื่องช่วยจัดระเบียบของสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ด้วยการบรรยายเหตุการณ์อย่างมีหลักเกณฑ์ หรือด้วยการตีความให้ความหมายด้วยมุมมองทางศาสนาหรือทางวัฒนธรรม (Koch, 2015, p. 141) ในตอนท้ายของ *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* มีฉากการสนทนาระหว่างฮาสลิงเงอร์กับเอดิธ ซึ่งถามสามีของเธอถึงสาเหตุที่เขาต้องการรีบกลับไปทำงานอีกครั้งและได้คำตอบกลับมาว่า “ผมอยากกลับมาใช้ชีวิตปกติ” (*Phi Phi*, p. 194)²⁶ คำตอบของฮาสลิงเงอร์มิได้เป็นเพียงคำตอบที่ให้กับภรรยาของเขา แต่เป็นสิ่งที่เขาบอกตัวเองด้วยเช่นกัน ความพยายามที่จะกลับมาดำเนินชีวิตปกติอีกครั้งสะท้อนผ่านกิจกรรมธรรมเนียมปฏิบัติเดิม ๆ ในพื้นที่ที่คุ้นเคยของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น การรับได้สิ่งของที่สูญหายในประเทศไทย คำนึงทายทอดคุยกับเจ้าของร้านขายเนื้อเจ้าประจำ ของขวัญวันคริสต์มาสจากปู่ตายาย และการฉลองเทศกาลคริสต์มาสที่บ้านในประเทศออสเตรีย (Gerstenberger, 2012, p. 39)

บทสรุป

จากการศึกษาการนำเสนอประเด็นภัยพิบัติในบันทึกเรื่อง *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* ของโยเซฟ ฮาสลิงเงอร์จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมตะวันตกมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ ตีความ และถ่ายทอดประสบการณ์ที่นักประพันธ์ได้รับจากเหตุการณ์ภัยพิบัติในหลายมิติด้วยกัน ได้แก่ (1) การเลือกใช้ความบังเอิญในการอธิบายการประสบภัยและรอดชีวิตของเขาและครอบครัว ซึ่งถือเป็นการปฏิเสธความเชื่อทางศาสนา ควบคู่ไปกับการใช้ชุดคำศัพท์เฉพาะทางศาสนาคริสต์ ที่แม้จะใช้อย่างเสียดสีแต่กลับสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของความเชื่อที่ยังคงกำหนดมุมมองของนักประพันธ์ได้เป็นอย่างดี (2) การบรรยายความรู้สึกกลัวความตายซึ่งพบได้ในฉากที่ครอบครัวฮาสลิงเงอร์พยายามกระเสือกกระสนเอาชีวิตรอดจากกระแสน้ำ ทั้งนี้ เนื่องจากในวัฒนธรรมตะวันตก ทะเลเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรงและมักถูกใช้ในการลงโทษมนุษย์ของพระเป็นเจ้า ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ไบเบิล (3) การบรรยายความรู้สึกกลัวความไม่แน่นอน กลัวสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นผลมาจากแนวคิดเรื่องการจัดการความเสี่ยงและสำนึกเรื่องความเสี่ยงของชาวตะวันตก ที่สะท้อนผ่านความกลัวเครื่องบินตกและความกลัวที่จะเกิดดินถล่ม ฮาสลิงเงอร์ได้ยกตัวอย่างประเทศไทยและอินโดนีเซีย ซึ่งในสายตาวestern ทั้งสองประเทศตั้งอยู่ในภูมิภาคที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดภัยพิบัติได้มากกว่าประเทศในฝั่งตะวันตก

erzählen, löst wiederum bei ihnen alpträume aus. erneut haben sie mit wasser zu tun. aber die träume sind nun harmloser geworden und gehen immer wieder auch gut aus.”

²⁶ “ich will ein normales leben führen”.

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่า การเขียนและการเล่าเป็นสิ่งที่ช่วยเยียวยาบาดแผลทางจิตใจ และช่วยให้ผู้ประสบภัยสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ เห็นได้จากการที่นักประพันธ์สามารถกลับมาเขียนด้วยบทอื่น ๆ ได้อีกครั้ง ภายหลังจากที่เขาเริ่มเขียนเล่าประสบการณ์จากเหตุการณ์ภัยพิบัติ ในแง่นี้ จึงถือได้ว่าเป็นทริกเรื่อง *ฟี ฟี ไอส์แลนด์* เป็นเครื่องมือที่นักประพันธ์ใช้ในการเยียวยารักษาบาดแผลทางจิตใจของตัวเอง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ราชบัณฑิตยสภา. (ม.ป.ป.). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>

ภาษาอังกฤษ

Caruth, C. (1996). *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. The Johns Hopkins University Press.

Gerstenberger, K. (2012). Surviving to Tell the Tale: Josef Haslinger's "Phi Phi Island" (2007). *Ecozona*, 3(1), 31–41.

Gerstenberger, K., & Nusser, T. (2015). Introduction. In *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond* (pp. 1–16). Camden House.

Hornby, A. S. (1994a). Catastrophe. In *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (4th edition, p. 177). Oxford University Press.

Hornby, A. S. (1994b). Disaster. In *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (4th edition, p. 340). Oxford University Press.

Koch, L. (2015). Constellations of Primal Fear in Josef Haslinger's "Phi Phi Island." In K. Gerstenberger & T. Nusser (Eds.), *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond* (pp. 138–154). Camden House.

Mythen, G. (2004). *Ulrich Beck: A Critical Introduction to the Risk Society*. Pluto Press.

Pflugmacher, T. (2015). Observing the Observation of Nuclear Disasters in Alexander Kluge. In K. Gerstenberger & T. Nusser (Eds.), *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond* (pp. 73–89). Camden House.

Telford, J., Cosgrave, J., & Houghton, R. (2006). *Joint evaluation of the international response to the Indian Ocean tsunami: Syntesis Report*. The Tsunami Evaluation Coalition (TEC).

ภาษาเยอรมัน

- Bankoff, G. (2009). Vorzeichen für das neue Jahrhundert? Der Tsunami im Indischen Ozean 2004 und der Hurrikan Katharina im Golf von Mexiko 2005. In G. J. Schenk (Ed.), *Katastrophen vom Untergang Pompejis bis zum Klimawandel* (pp. 191–204). Jan Thorbecke.
- Bühler, B. (2016). *Ecocriticism: Grundlagen - Theorien - Interpretationen*. J.B. Metzler.
<https://doi.org/10.1007/978-3-476-05489-0>
- Dudenredaktion. (n.d.). Katastrophe. In *Duden online*. <https://www.duden.de/rechtschreibung/Katastrophe#bedeutungen>
- Fischer, K. L. (2012). Tschernobyl und die “Katastrophe nach der Katastrophe”: Katastrophales Ereignis, Zeit und Darstellung bei Alexander Kluge. In S. Nitzke & M. Schmitt (Eds.), *Katastrophen. Konfrontation mit dem Realen* (pp. 111–128). Christian A. Bachmann.
- Herrmann, L., & Horstkotte, S. (2016). *Gegenwartsliteratur. Eine Einführung*. J. B. Metzler.
- Nitzke, S., & Schmitt, M. (2012). Vorwort. In S. Nitzke & M. Schmitt (Eds.), *Katastrophen. Konfrontationen mit dem Realen* (pp. 9–16). Christian A. Bachmann.
- Pflugmacher, T. (2016). Didaktik der Katastrophe am Beispiel der Atomkatastrophe im literarischen, filmischen und journalistischen Diskurs. In S. Grimm & B. Wanning (Eds.), *Kulturökologie und Literaturdidaktik. Beiträge zur ökologischen Herausforderung in Literatur und Unterricht* (pp. 117–139). V & R Unipress.
- Schenk, G. J. (2009). Katastrophen in Geschichte und Gegenwart. Eine Einführung. In G. J. Schenk (Ed.), *Katastrophen vom Untergang Pompejis bis zum Klimawandel* (pp. 9–19). Jan Thorbecke.
- Schmitz-Emans, M. (2012). Literarische Echos auf Lissabon 1755. Über Katastrophen als Produkte ihrer Deutung und die Konkurrenz zwischen Deutungsmustern. In S. Nitzke & M. Schmitt (Eds.), *Katastrophen. Konfrontationen mit dem Realen* (pp. 17–44). Christian A. Bachmann.
- Weinzierl, U. (2007, March 13). Nur der Zufall ließ Josef Haslinger überleben. *Welt.De*.
<https://www.welt.de/kultur/article758940/Nur-der-Zufall-liess-Josef-Haslinger-ueberleben.html>
- Zemanek, E. (2011). Naturkatastrophen in neuen Formaten. Fakten und Fiktionen des Tsunami in Frank Schätzing's Ökothriller “Der Schwarm” und Josef Haslingers Augenzeugenbericht “Phi Phi Island.” In J. Schöll & J. Bohlay (Eds.), *Das erste Jahrzehnt. Narrative und Poetiken des 21. Jahrhunderts* (pp. 83–97). Königshausen & Neumann.